

Juraj Lokmer

**BISKUP ŠIMUN KOŽIČIĆ BENJA:
BITAN ČIMBENIK RIJEČKOG IDENTITETA I PRIMJER
HRVATSKOGA DOPRINOSA GLOBALIZIRANOM
SVIJETU
KULTURNO – POVIJESNI ESEJ**

Juraj Lokmer, dipl. ing. Rijeka

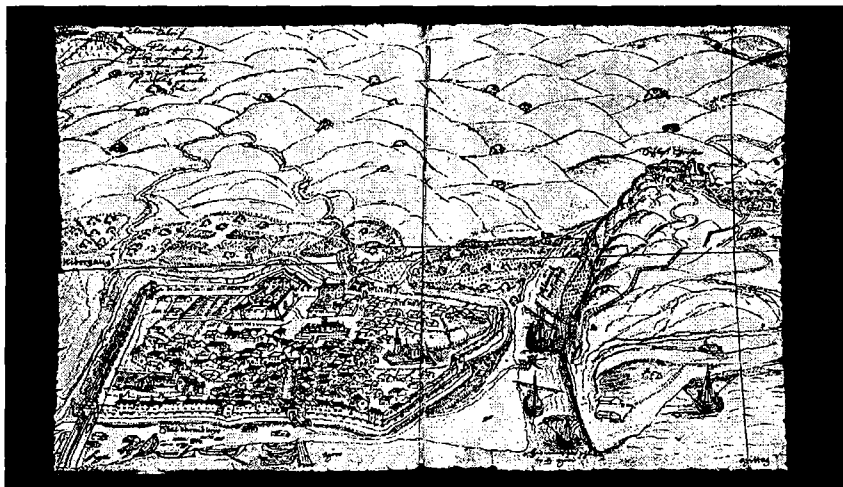
UDK: 94:008]262.12 KOŽIČIĆ - BENJA, ŠIMUN(497.5

RIJEKA)

Pregledni rad

Stara gradska jezgra najsvetiji je dio svake gradske zajednice, njezino povijesno pamćenje. To je duša grada, zapravo ogledalo sadašnjosti u kojem se zrcali povijest i daje navještaj budućnosti. Tako je to i s riječkim Starim gradom znatno devastiranim posebno tijekom 20. stoljeća. Ranjena je to duša koja ipak iz svoje višemilenijske prošlosti crpi snagu za preživljavanje u sadašnjosti i život u budućnosti.

Krajem 2002. godine većim je dijelom završena obnova baroknoga sklopa kuće-palače Garbas u Starome gradu, koja jednim dijelom svojim portalima, osim na Užarsku ulicu, izlazi i na ulicu "Šime Kožičića", kako je to simpatično popularizirano i urezano u okrhnutu kamenu ploču ukošeno postavljenu na zid ugla te zgrade. To je zapravo samo oznaka da je tamo nekada bila ulica, najvjerojatnije vrlo uska i neugledna, koja je nestala negdje ranih sedamdesetih godina prošloga stoljeća "sanitarnim" i neselektivnim rušenjem cijeloga bloka dotrajalih kuća ispod katedrale sv. Vida. Nakon izgradnje novih zgrada na tom području formiran je maleni trg koji je zapravo proširenje nekadašnje ulice «Šime Kožičića». Ta je ploča jedini javni spomen što ga je podigao ovaj grad velikome hrvatskom mužu, po ocu zadarskom, a po majci mletačkom patriciju Šimunu Kožičiću Benji (Zadar, oko 1480. - 1536.), modruškome biskupu, piscu-latinistu, vrsnome govorniku i uvaženome sudioniku Lateranskoga koncila, prognaniku i prvom poznatom riječkom tiskaru, nakladniku, prevoditelju, priređivaču glagoljskih izdanja, koji je u Rijeci tiskao šest knjiga na staroslavenskome i hrvatskome (čakavskome) jeziku, glagoljskim pismenima. Time je Kožičić učinio grad Rijeku hrvatskom kulturnom i duhovnom metropolom XVI. stoljeća i jednim od središta ranoga europskoga tiskarstva.

Ivan Klobučarić-Fluminensis. Prikaz grada Rijeke, kraj XVII. st. (grafika)

Kožičićev riječki nakladnički i tiskarski opus

Šimun Kožičić Benja postao je modruškim biskupom 1509. godine, kada je već prestala djelovati senjska glagoljska tiskara. To je vrijeme žestokih provala Turaka i teških razaranja i sveopćega rasapa hrvatskoga nacionalnoga bića nakon poraza hrvatske vojske u bitci na Krbavskome polju 1493. godine. Kao i sam knez Bernardin Frankopan, čijim se posjedom prostirala Modruška ili Krbavska biskupija, Kožičić je bio prognanik koji se, da bi ostvario svoju namjeru izdavanja i tiskanja knjiga na narodnome jeziku, sklanja u sigurnu zavjetrinu, u neposrednu blizinu svoje ratom poharane biskupije, na teritorij pod neposrednom vlašću Habsburgovaca, a blizu frankopanskih posjeda (Trsat, Grobnik, Bakar, Kraljevica, Hreljin, Drivenik), u grad Rijeku, gdje se glagoljica svakodnevno rabi ne samo u crkvi već i u gradskome vijeću. U Rijeci se nastanjuje jer Senj, sjedište biskupije kojom on neko vrijeme upravlja, često napadaju Turci, grad je pretvoren u ratni logor, gdje nema nimalo sigurnosti. Ni Novi u Vinodolu gdje se smjestio modruški kaptol nije ništa sigurniji. U sigurnosti gradskih zidina Rijeke Kožičić želi nastaviti ono što je najvjerojatnije već prije započeo na zadarskome području s krugom svećenika-glagoljaša. Tako je *”štampan v Rici v hižah prebivaniē*

častnoga otca g(ospodi)na Šimuna biskupa Modruškoga” niz od šest nama danas poznatih knjiga:

PSALTIR, molitvenik odnosno priručnik (bukvar) za učenje glagoljice, čiji se jedini sačuvani primjerak danas nalazi u St. Petersburgu.

OFFICII RIMSKI, Oficii blažene devi Marie kužan’ i popravljen častnim ‘ocem’ g(ospodi)nom ‘Šimunom’ biskupom’ modruškim, molitvenik – časoslov, čije je tiskanje završeno 15. prosinca 1530. godine. Sačuvano je 5 primjeraka, od toga su dva u Hrvatskoj, a ostali u inozemstvu.

MISAL HRUACKI po rimski običai i čin’... (tiskan)... na bož’ju hvalu i hruackaga ezika prosvećen’e je – raskošno opremljena bogoslužna knjiga čije je tiskanje završeno 28. travnja 1531. godine. Sačuvano je 14 primjeraka, od toga je pet u Hrvatskoj, a ostali su u inozemstvu.

KNJIŽICE KRSTA, blagoslova prstena, pričešćenič, posljednago mazanič, preporučēn’ē duše, pogrēba mladenac’ i starijih – obrednik čije je tiskanje završeno 2. svibnja 1531. godine. Sačuvana su 2 primjerka, koja se čuvaju u inozemstvu.

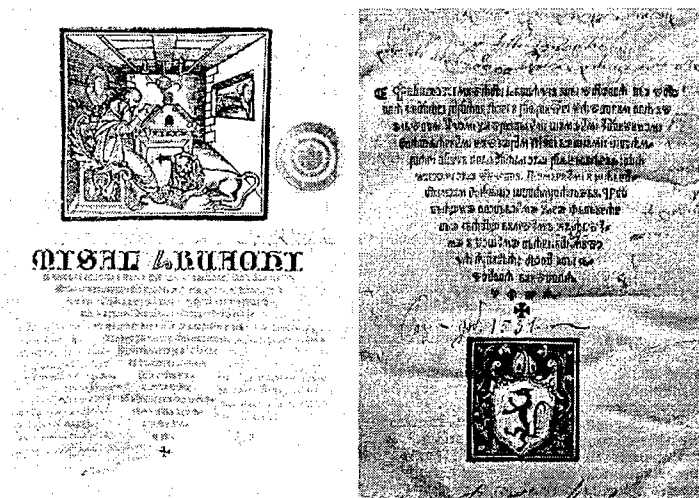
Šimuna Kožičića Zadranina Biskupa Modruškoga KNIŽICE OD’ ŽITIĚ RIMSKIH’ ARHIERĚOV’ I CESAROV’ povijest je rimskih papa i careva čije je tiskanje završeno 25. svibnja 1531. godine. Sačuvano je 7 primjeraka od kojih su dva u Hrvatskoj, a ostali u inozemstvu. U kolofonu je ove prve svjetske povijesti na hrvatskome jeziku i posveta biskupu Tomi Nigeru potičući ga da dovrši započeto djelo «od harvacke zemlje i od hvali njeje.»

OD BITIJA REDOVNIČKOGA KNIŽICE priručnik je u kojemu se raspravlja o dignitetu za primanja svećeničkih redova, čije je tiskanje završeno 27. svibnja 1531. godine. Sačuvan je samo jedan primjerak koji se čuva u St. Petersburgu.

Nažalost, ni jedan primjerak knjiga tiskanih u Kožičićevoj riječkoj tiskari ne nalazi se danas u Rijeci.

A sve to učini biskup Šimun Kožičić Benja zahvaljujući tiskarskoj vještini, znanju, iskustvu i suradnji s “Dominikom i Bartolome-

om z Breše štampaduri”, kako je otisnuto na stranicama Oficia rimskoga i Misala hrvackoga, sa strancima koje je za tu svrhu unajmio i iz Padske doline doveo u Rijeku. U nekima od tih knjiga (Knjižice krsta i Knjižice od žitie rimskih...) Kožičić navodi da su nastale “va vrime vzveličenoga g(ospodi)na Mikule Jurišića kapitana ričkoga i pročač,” prije toga kapetana Senja, Senjske kapetanije i kasnije junaka obrane Kisega. Vjerojatno nakon smrti velikoga Bernardina Frankopana, feudalnoga patrona i mecene Modruške biskupije, a time i zaštitnika biskupa Šimuna Kožičića Benje, 1530. godine Nikola Jurišić, rođeni Senjanin, glagoljaš tradicijom, podupire biskupa-prognanika u njegovu radu na zajedničkome bojnom polju: obrani hrvatskoga narodnoga bića, teritorija i europskoga društva zasnovanih na kršćanskome univerzalizmu i zajedništvu.

*Faksimil naslovnice i kolofona (s Kožičićevim biskupskim grbom)
Misala hruackoga,
Rijeka 1531. godine (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)*

Kožičićeva tiskara: hrvatski doprinos globaliziranoj Europi

Rijeka je tada grad na istočnoj obali sjevernoga jadranskoga primorja koji nije doživio nalete Turaka, ali je 1508. i 1509. godine okusio strahote i okrutnosti oružane sile “Prejasne Republike sv.

Marka”: palež, pljačku i razaranje što počinije venecijanski plaćenici predvođeni arogantnim i surovim Trevisanom. Srećom i hrabrošću Riječana nije se tada ostvarila želja i namjera Trevisanova: “Neće se više govoriti: ovdje je Rijeka - nego ovdje bijaše Rijeka.” Na ozbiljni pokušaj osvete Riječana Venecija odgovara 1511. godine ponovnom pljačkom grada. Tada Habsburgovci shvaćajući svu ozbiljnost situacije, uviđaju važnost ove luke i grada, sagledavaju svoj dugoročni interes i počinju ozbiljnije pomagati grad, utvrđuju ga i sređuju njegovo gospodarstvo. Rijeka 1530. godine dobiva osuvremenjeni, uglavnom potvrđen u osnovi stari (hrvatski) gradski statut i jake gradske kapetane od kojih je jedan od uglednijih u Kožičićevo vrijeme Nikola Jurišić (1529. – 1531.). Iako je gradski statut iz 1530. godine pisan latinskim, univerzalnim jezikom globalizirane Europe, glagoljica je pismo gradskih notara, gradske uprave, župe i zbornoga kaptola koji od pamtivjeka koristi staroslavenski jezik u bogoslužju. To je i pismo kaptolske škole na hrvatskome (čakavskome) jeziku namjenjene gradskoj djeci, ali i došljacima poput Primoža Trubara, osnivača slovenske književnosti i promicatelja reformacije koji je, prema predaji, pohađao tu školu 1520. i 1521. godine. Već 1533. godine Kožičić nije u Rijeci, nalazi se u rodnome Zadru, gdje je umro 1536. godine. Pokopan je u franjevačkoj crkvi sv. Jerolima, zadužbini njegove obitelji u Ugljanu na istoimenom otoku. Grob mu krase kamena ploča bogate profilacije s latinskim epitafom umjetničkoga izričaja. O sudbini njegove tiskare nema više podataka, najvjerojatnije su je nakon završetka dogovorena posla „štapaduri“ vratili u Italiju.

Retrospektivni portret: biskup Šimun Kožičić Benja, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Izložba „Glagoljica“

Što je to tako veliko načinio biskup Šimun Kožičić Benja svojim tiskarskim i izdavačkim poduhvatom, odnosno sveukupnim intelektualnim djelovanjem?

S jedne je strane Šimun Kožičić Benja, usprkos posebno nepovoljnim političkim i gospodarskim prilikama, u okolnostima rata i izbjeglištva shvatio kulturni rad, izdavanje i tiskanje knjiga primjenom tada nove, najsuvremenije tehnologije kao domoljubni, rodoljubni i obrambeni čin, ali istovremeno i kao veliki kulturni i civilizacijski poduzetnički poduhvat. Time Kožičić i danas govori da kultura nije trošak već dugoročno gledano visoko profitabilno ulaganje u budućnost, ulaganje koje se mnogostruko vraća. To potvrđuje i postojanje današnje Rijeke, grada bogate hrvatske baštine, ali i grada u kojem se na svakom koraku uočava mnogostruko europsko prožimanje, grada koji je svojim svekolikim značajem jedan od stожernih hrvatskih duhovnih središta. S druge strane, Kožičićevi latinski govori koji su kao tiskovine sačuvani, što ih je izrekao kao vješt govornik pred papama i koncilskim ocima moleći pomoć za Hrvatsku, za napaćene kršćane, male ljude i njihovu budućnost, spadaju u klasiku hrvatskoga i europskoga renesansnog latinizeta. Taj nam je orijaš duha i djela prejasan uzor kako njegovati vlastitu posebnost, jačati vlastiti identitet, ali istovremeno biti čovjek globaliziranoga svijeta, poslanik te globalizirane civilizacije i kulture dajući joj svoj puni doprinos. Generacije su se Riječana upoznale s ovim čovjekom

i njegovim djelom posjećujući izložbu “Glagoljica” u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka. Uvjeren sam da je većina tih posjetitelja ponijela u svome pamćenju i srcu njegov doprinos afirmaciji ovoga grada ne samo unutar hrvatskoga nacionalnoga bića nego i u velikom zajedništvu ondašnjega globaliziranoga društva, Europe na pragu velikih geografskih otkrića i milenijskih promjena. Tu je u onodobnom europskome političkom i kulturnom krugu, uz Jurja Dragišića, Jurja Utišenića, Nikolu Jurišića, Marka Marulića, Tomu Nigera, Nikolu Modrušanina, Dobrića Dobrićevića, Andriju Paltašića, Ivana Viteza od Sredne, Ivana Česmičkoga-Pannoniusa, Federika Grisogona, Bernardina i Krstu Frankopana i niza drugih “našijenaca”, zasigurno naš riječki najugledniji veleposlanik i naš europski domaćin, zadar-ski patricij, modruški biskup – glagoljaš, riječki tiskar i izdavač, pi-sac-latinist i poznati govornik Šimun Kožičić Benja.

Grafika Navještenje, Misal hruacki, Rijeka, 1531. godine

Kožičićev riječki spomenik

Stoga ova mizerna i pomalo pijano nakrivljena i okrhnutu ploča – oznaka nekadašnje riječke gradske uličice; očito nije bilo pedesetih godina prošloga stoljeća važno kako stoji i izgleda u tadašnjoj uskoj, tamnoj i vjerojatno problematičnoga vonja uličici - jedini je, ali i jadni spomenik u Rijeci najuglednijemu riječkome građaninu starije povijesti. To je možda u trenutku postavljanja te oznake bila jedina i vrijedna pozornosti mogućnost da se u tek oslobođenome i matici zemlji priključenom gradu na Rječini obilježi toga velikana duha. Bilo je to u vrijeme kada je službena komunističko-ateistička ideologija svećenički stalež proglasila sinonimom svega lošega, nazadnjačkoga, protivnoga narodu i poretku. Bila je to jedina mogućnost da se u gradu na Rječini obilježi djelovanje jednoga biskupa, velikana duha. Sada je to ne samo nedostatno već i uvredljivo, iritantno i ponižavajuće za ovaj grad, čija elita duha i politike očito ne razmišlja cjelovito i u kontinuitetu tijeka povijesti kako je to shvatiti na ovome primjeru obnove pročelja palače Garbas na kojoj se nalazi ova ploča - krhotina koja se očito bez grižnje osobne i stručne savjesti ostavlja kao posebno vrijedan artefakt «nečega». Možda kao vjerodostojno svjedočanstvo prošlih vremena? Kao da je u svemu tome izražena simbolika stanja duha našega grada i odnos prema vlastitim korijenima, prema kulturnoj baštini i građanima koji su nama, današnjim (ne)sretnicima, na ovome prostoru prethodili. Ta krhotina time prerasta u krhotinu našega sadašnjega gradskoga i nacionalnoga identiteta. Ovim esejem pozivam opću javnost ovoga grada, posebno kulturnu savjest koja svoje postojanje i svoj kulturni i nacionalni identitet može zahvaliti i djelovanju glagoljaša od kojih je zasigurno jedan od najuglednijih i biskup Šimun Kožičić Benja, da ne dopusti da neprepoznatljiva neugledna i razbijena ploča oznake nepostojeće ulice, na uglu barokne palače lijepe fasade ostane jedini znamen u našem gradu ovome odličniku uma, akcije i kulture, čovjeku koji je duboko uronjen u nacionalnu kulturnu baštinu bio uključen u svjetske kulturne tokove svoga vremena. Što možemo učiniti da ne budemo nemarni prema svojoj duhovnoj baštini, zaboravno nepravedni prema sebi i svojoj budućnosti, da u Europu, u

naš stari dom, ne uđemo kao izgubljeni sinovi, sirotani, zaplakani, poderani, bos i u duši utučeni ili, još gore, poput ludih djevice iz biblijske prispodobe sa svjetiljkama za koje ne uzemo zalihe ulja, pa da budemo zadovoljni ako dobijemo samo samilost, ako ne uz to i prijekor i prezir? To nam nikada ne bi oprostili naši nasljednici jer bismo najgrublje upropastili veliku ostavštinu, duhovni kapital kakvoga nemaju daleko moćniji i brojniji narodi, a s kojim često postupamo neodgovorno, sebi i svojim na štetu, neopravdano iracionalno i većini naših prijatelja potpuno nerazumljivo.

Učinimo stoga nešto što će nas trajno podsjećati na veličinu i važnost baštine kao trajnoga ohrabrenja na našem putu u europsko zajedništvo: podignimo u Rijeci materijalni spomenik Šimunu Kožičiću Benji i opovrgnimo i na taj način još jednom često spominjanu i već pomalo utemeljenu tvrdnju da ovaj grad ne voli svoje kćeri i sinove, da ne voli velikane svoje prošlosti kojima u ovome gradu nema trajni spomen, ili ima samo rijetkima. Učinimo to čim prije – pred više od godine dana razveselila me je najava da je Poglavarstvo počelo o tome razmišljati - jer vrijeme ide i nema milosti, zub vremena i zaborava nagriza i ruši, a tada će se netko možda sjetiti podići u siromaštvu svoga sjećanja i bijedi identiteta poput fontane s mlinskim kolom na riječkome Koblerovu trgu, spomenik McDonald's restoranu ili, možda, Benetton dućanu kao prvim viješnicima globalizacije u Rijeci, kao hrvatskome, riječkome važnom dostignuću globalizirane svijesti i duha na putu u europsko zajedništvo potrošačke bezimenosti i bezličnosti. U Zadru, ishodištu roda Kožičića, Zadrani na rtu poluotoka na kojem se smjestio stari dio njihova grada urediše oko crkve Gospe od Zdravlja «Perivoj od slave» sa spomenicima zadarskih velikana duha, posebno onih iz starije povijesti. Tu su smještene poprsja trinaestorice odabranih, među kojima je i Šimun Kožičić Benja, a izradio ih je akademski kipar Ratko Petrić, također Zadrani. Riječki Stari grad ili neki drugi za to podasan predio kao što je park Nikole Hosta pred zgradom Državnog arhiva u Rijeci može postati riječki «Perivoj od slave i ponosa» čije stvaranje možemo započeti upravo Kožičićevim poprsjem i nastaviti brojnim na europskoj i nacionalnoj razini poznatim Riječanima. Tu

su i budući prostori na Delti kao i novi kampus Sveučilišta u Rijeci na Trsatu gdje bi svakako trebalo obilježiti velikane znanosti i umjetnosti iz ovoga dijela Hrvatske, čime bi se Sveučilištu dala povijesna dimenzija, ugradile i naglasile sve one vrijednosti koje ono baštini iz tradicije i prošlosti, barem od isusovačkih do naših vremena.

Grafika Raspeće, Misal hruacki, Rijeka 1531. godine.

Kožičićevih izdanja u Rijeci nema

Posebno se rastužim kada se sjetim da u Rijeci nema ni jednog primjerka Kožičićevih izdanja. Tu na dohvata ruke u Župnom dvoru u Puntu na otoku Krku čuva se jedan dosta nepotpuni primjerak Misala hruackoga. Drugi primjerak Misala hruackoga, koji na poleđini kožnatoga omota sadrži grafiku Isabele Piccini, benediktinke iz samostana Santa Croce na venecijanskoj Judecci (XVII. st.) na kojoj je prikazano riječko čudotvorno raspelo i grad Rijeka, čuva se u Dubrovniku gdje je dospio najvjerojatnije iz Kapucinskoga samostana

u Rijeci nakon što su hrvatski kapucini iza 1922. godine protjerani iz Rijeke. Sveučilišna knjižnica Rijeka 2001. godine obilježila je 470. obljetnicu Kožičićeve tiskare i tada je taj primjerak bio izložen na izložbi „Glagoljica“. Nažalost, mali je broj građana, intelektualaca, svećenika, profesora, studenata i učenika posjetio tu izložbu. Samo se jedan riječki intelektualac, tada visokopozicionirani član Vlade Republike Hrvatske, kada je posjetio izložbu istinski zanio idejom da se taj primjerak Misala hruackoga vrati u Rijeku. Sva nastojanja da se za tu ideju senzibilizira Grad Rijeka ostala su bez odgovora. Istina je da je Grad Rijeka tada obilno pomogao III. Međunarodnu izložbu Ex libris koja je obrađivala temu starih pisama, glagoljice i bila je posvećena 470. obljetnici riječke glagoljske tiskare Šimuna Kožičića Benje. Na toj su manifestaciji sudjelovali brojni autori (332) iz 42 zemlje sa svih kontinenata, a katalog te izložbe s vrlo kvalitetnim tekstovima o hrvatskoj glagoljici, Bašćanskoj ploči, riječkoj tiskari Šimuna Kožičića Benje, o Rijeci, Izložbi Glagoljica i Sveučilišnoj knjižnici Rijeka našao se u gotovo svim hrvatskim, mnogim nacionalnim i drugim knjižnicama diljem svijeta. Osim toga, ta je izložba, zahvaljujući praktičnosti i ideji hrvatskoga grafičara i riječkog sveučilišnog profesora Ivana Butkovića, obišla cijelu Hrvatsku i utajila žeđ zanimanja mnogobrojnih narodnih i gradskih knjižnica. Uvijek je vrijeme i prigoda da se ta ideja povratka u Rijeku Kožičićeva divot izdanja Misala hruackoga ostvari bez obzira tko ju predlaže ili tko će ju ostvariti.

Suor Isabella Piccini: Riječko čudotvorno raspelo, grafika, kraj XVII. st., Misal hruacki, Znanstvena knjižnica u Dubrovniku

Najveći i najtrajniji spomenik Kožičiću bit će u Rijeci podignut onda kada u Rijeku vraćen barem jedan originalni primjerak izdanja njegove tiskare. Rijeci će tada biti vraćena duša, bit će joj vraćen duh hrvatske kulturne i duhovne metropole, što je uistinu bila u Kožičićevo vrijeme. Tada bi imalo smisla i postaviti idealiziranu rekonstrukciju Kožičićeve tiskare, tiskarsku oficinu koja je bila blagoslovljen zametak tiskarstva u Rijeci, koje će u XIX. stoljeću ostvariti svoje najsjajnije razdoblje i doseći zavidnu razinu kvalitete. Tome bi se mogla dodati i manjega opsega radionica ručne proizvodnje papira što je tradicijska riječka manufakturna i industrijska proizvodnja, nažalost nedavno u ovome gradu, izgleda nepovratno, ugašena. Na taj način oživjelo bi se vrijeme u kojem su nastale Kožičićeve

tiskovine, stvorila izvrsna poučno-proizvodna radionica posebno pogodna za mlade i sve zaljubljenike u europsko rano tiskarstvo, a ovaj bi grad bio bogatiji za još jedan kulturni sadržaj koji bi obogatio i njegovu turističku ponudu. Pa zar Kožičić nije istinski riječki kulturni „brand“, kako se to može izreći modernim menadžerskim jezikom globalizirana svijeta. Tu je činjenicu prvi uočio i prihvatio Srećko Jelušić, tadašnji ravnatelj Naučne biblioteke u Rijeci, kada je nakon demokratskih promjena početkom 90-tih godina prošloga stoljeća osnovao svoju izdavačku tvrku i dao joj upravo ime „Benja“.

A sve europske zemlje koje su imale svoje nacionalno rano tiskarstvo, koje su na svome području tiskale knjige prije 1500. godine ne samo da se ponose tom činjenicom već to sustavno proučavaju u okviru znanstvenih projekata i ustanova, posebnih znanstvenih instituta za rano tiskarstvo, a što je dobra prigoda, osnova i način za međusobnu suradnju i povezivanje. I Hrvatska bi morala koristiti to bogatstvo svoje baštine za međunarodnu, kulturnu i znanstvenu promociju i suradnju, jer je tužna činjenica da danas u Gutenbergovu muzeju u Mainzu, povijesnome središtu tiskarstva, nema spomena ni senjske ni riječke tiskare već se tamo spominje samo ona hipotetska tiskara iz Kosinja za čije postojanje uopće nema znanstvenih osnova. I Senj i Rijeka zaslužili su naći se na tome zemljovidu ranoga europskoga, svjetskoga tiskarstva i sa svojim izdanjima na tamošnjoj stalnoj izložbi kao sjajne „zvijezde Gutenbergove galaksije“, kako je to u nazivu svoje antologijske knjige o riječkome tiskarstvu jako dobro primijetio Stanislav Škrbec 1995. godine. A Rijeka, jako i višestoljetno tiskarsko središte, zaslužuje ne samo da bude sjedište centra (instituta) za izučavanje hrvatskoga ranoga tiskarstva već i, poput Gutenbergova Mainza, svoj Kožičićev muzej, tj. stalnu izložbu svoga (riječkoga, u užem i širem smislu riječi) i uopće hrvatskoga tiskarstva, koje je svojim ostvarenjima doseglo zavidnu razinu, štoviše, i europske vrhunce.

Kako biti Europljanin i ostati svoj?

Poruka koju nam svojim životom i djelom nudi Šimun Kožičić Benja jedini je lijek za našu narodnu duhovnu stabilnost, higijenu

i bolju europsku i svekoliku budućnost. Taj djelić riječke prošlosti daje nam mogućnost da se našim najbližim susjedima Talijanima obratimo kao prijateljima i nasljednicima onih s kojima je Kožičić surađivao i koje je Kožičić doveo u Rijeku da mu tiskaju glagoljske knjige. Jurišića kao nacionalnoga junaka poštuju naši sjeverni susjedi Mađari, posebno u gradu Kisegu, koji je pretvoren u hram njegova kulta. A Kožičićeva izdanja, njegove knjige pisane hrvatskim pismom - glagoljicom koje se čuvaju diljem svijeta kao velike dragocjenosti ljudskoga duha i umijeća naši su otvoreni računi, krediti u bankama duha i kulture globalizirana svijeta. Zar nam to nisu naši najbolji ambasadori koje trebamo samo prepoznati i u svojoj kući daleko bolje vrednovati? Stoga valja podići Šimunu Kožičiću Benji i duhovni spomenik, koji će biti dostupan cijelome svijetu, a to su pretisci, kritička izdanja i u najnovije vrijeme digitalizirana i na internetu dostupna izdanja Kožičićevih originalnih izdanja. Neka manja izdanja već su reprintirana (Psaltir 1976., Knjižice krsta 1984.), dok druga treba udruženim snagama svih institucija nacionalne kulture i znanosti tek izraditi i objaviti. Posebno se veselim što je pred prošlogodišnju proslavu blagdana sv. Vida, zaštitnika grada Rijeke, objavljen pretisak i transkripcija Kožičićeve KNIŽICE OD' ŽITIJE RIMSKIH' ARHIERĚOV' I CESAROV', projekta koji je Sveučilišna knjižnica Rijeka započela još 2000. godine u suradnji s Bibliotekom Uniwersyteckom u Wrocławu, gdje se čuva najbolje sačuvani primjerak originala toga Kožičićeva izdanja. Nažalost, ljudi koji su u prvim godinama trećega milenija vodili riječku kulturnu politiku, pa i oni koji su tu kulturu višeslojno predstavljali u gradskom Poglavarstvu, Sveučilištu ili su je kasnije predstavljali u međunarodnim tijelima, kao ni gradsko povjerenstvo koje je odobravalo financijska sredstva, nisu tada imali vremena to čuti, o tome razgovarati, to razumjeti, a još manje financijski poduprijeti iako je Ministarstvo kulture taj projekt podržalo i financijski potpomoglo. Taj projekt mnoge nije zanimalo iako je bilo sasvim izvjesno i višestruko, posebno 2002. godine, potvrđeno da će Rijeku posjetiti Ivan Pavao II., rimski papa – rimski arhijerej, kako je Kožičić nazvao pape - kojemu bi to zasigurno bio višestruko drag i znakovit

dar, a i daleko bi bolje predstavio Rijeku i Hrvatsku u svoj punini riječke i hrvatske baštine.

Ugodna je suprotnost tome činjenica da je te godine u mjesecu listopadu premijerno prikazan dokumentarni film o Šimunu Kožičiću Benji što ga je sa suradnicima izradio riječki filmski i kulturni pregalac Bernardin Modrić, poznat u svijetu dokumentarnoga filma po svojoj originalnosti i izvrsnosti o čemu svjedoče i brojna međunarodna priznanja. Namjera je ovoga dokumentarca, koji je preveden na nekoliko europskih jezika, ta da koristeći suvremeni filmski izričaj prikaže ovoga velikana hrvatske kulture na modernome čovjeku dostupan i živ način. Hvala mu na tom poduhvatu jer je stvorio moćno sredstvo kulturne promidžbe grada Rijeke i hrvatske kulturne baštine.

Kožičić je ličnost koja međusobno povezuje Zadar iz kojega je ponikao, Modruš i Senj u kojima je kao biskup djelovao s Rijekom kojoj je dao pečat svojim djelovanjem, ali ponajviše sve ove naše krajeve s Venecijom, tadašnjim nama najbližim i najotvorenijim europskim gospodarskim i kulturnim središtem, kao i s Rimom, kršćanskim središtem, tj. s tadašnjom, govoreći jezikom naših političara, međunarodnom zajednicom. Zar i nama danas nije to primjer, ali i poziv na međusobnu suradnju Rijeke, Zadra, Karlovačke, Ličko-senjske županije i šire u međunarodnim razmjerima, s cijelim svijetom u zajedničkim znanstvenim, gospodarskim (turističkim) i kulturnim projektima, ali i običnim ljudskim susretima, druženjima kojima Kožičić može i treba biti povod.

Iz svih tih činjenica djelomično se dobiva slika koja daje odgovor na postavljena pitanja od kojih je najčešće ono: zašto smo onda toliko tvrda srca i ne želimo poslušati poruku baštine? Ali, ako poruku koju nam daje Kožičić prihvatimo što prije, to će i naše življenje u ovome gradu to prije postati normalnije, europskije i civiliziranije. To je uz naše ljudske i prirodne potencijale kapital s kojim se vraćamo u europsko zajedništvo, u društvo globalizirane Europe u kojoj smo stoljećima bili ne samo djelotvorni čimbenik nego i zaštita i izvor na kojem se ta Europa, tadašnji globalizirani svijet napajao, obnavljao i razvijao. Posebno nam je važno uvidjeti svoje

korijene i svoja ishodišta da bismo znali gdje nam je danas mjesto ne samo u Europi nego i u svijetu i da ne osjećamo stalno kompleks manje (potrošačke) vrijednosti. Ostaje spoznati da nam je usprkos svemu jedino ljudski potencijal, čovjek – osoba s identitetom i poznavanjem svojih korijena – najveći kapital i najveći ulog kojim se predstavljamo i s kojim ulazimo u globalizirani svijet. Ne trebamo se plašiti, ne trebamo se bolesno brinuti za svoju budućnost samo i isključivo u osobnom i u materijalnome smislu, ako smo kao društvo i pojedinci spoznajući prošlost uredili svoju sadašnjost i tako se pripremili za budućnost. To učiniti velika je zadaća i još veća odgovornost svakoga pojedinca, svake obitelji i posebno svih onih koji su izabrani da upravljaju državom i narodom. To je i zadaća, odgovornost i Katoličke crkve u hrvatskome narodu: ostati vjerna svojem poslanju i najboljim tekovinama kršćanske tradicije sazidane na Kristovu nauku i vjeri stotine i stotine hrvatskih naraštaja i svih koji su živjeli na ovim prostorima. Njima će, osim milosrdnoga Boga, gospodara ljudske povijesti, suditi i budućnost ovoga naroda i ove zajednice. Šimuna Kožičića Benju, biskupa i diplomata, Bog je zasigurno dostojno nagradio za njegov ustrajan i kvalitetan pastoralni i kulturni rad, ljudska ga je budućnost već prosudila, potvrdila, nagradila i proslavila, jer njegovim djelom danas sebi i hrvatskome narodu osiguravamo izuzetno časno mjesto u europskome, posebno kulturnome domu. A hoće li nakon pet stoljeća približno tako biti i s našim djelom, hoće li isto tako moći prosuditi i naši (na)sljednici? To je izazov kojemu moramo odgovoriti. To je izazov kojemu nije lako odgovoriti, a da ne bismo bili osuđeni već sada, a pogotovo u budućnosti. Uvjeren sam da mi, današnji žitelji Rijeke i Hrvatske, posebno kršćani, to ipak znamo i hoćemo, kao što su to naši prethodnici, a mnogi su bili i biskupi i svećenici Katoličke crkve, znali i kao što su to činili. Kožičić nam je jedan od svjedoka i primjer takvoga djelovanja. Čvrsto vjerujemo da milosrdni i svemogućí Otac, gospodar svekolike prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, to od nas očekuje i da nas podupire u našim nastojanjima, namjerama i djelovanju.

*Spomenik biskupu Šimunu Kožičiću Benji
u Zadru, rad akad. kipara Ratka Petrića*

Summary

Bishop Šimun Kožičić Benja A Relevant Factor in the Identity of Rijeka and an Example of Croatian Contribution to the Globalised World Cultural-Historical Essay

In the old part of the city of Rijeka, on a chipped stone plate there is a name of the street “Šime Kožičić“, which disappeared in the eve of the seventies by the “sanitary“ and unselective devastation of an entire block of houses, southern to the cathedral of Saint Vid. This plate is the only public remembrance that this city gave to the great Croat Šimun Kožičić Benja (Zadar, 1480-1536), whose father was from Zadar, and mother from a Venetian patrician family. He was the bishop of Modruš, a skilled latinist, an eloquent speaker and a distinguished participant of the Lateran Council, a refugee and the first owner of a printing press in Rijeka, distributor, translator and editor of glagolitic publications. He printed in Rijeka six glagolitic books in the Old-Slavonic and Croatian languages (in the local “ča“ dialect). By doing this, Kožičić promoted the city of Rijeka to the

Croatian cultural and spiritual metropolis of the 16th century, as well as to one of the centres of the early European typography.

The generations of citizens of Rijeka were introduced to this man and to his work by visiting the exposition "Glagoljica" in the University Library of Rijeka. Today it is only this permanent exposition that witnesses the venture that confirmed the city of Rijeka not only among the Croatians but also in the community of the globalised society of that time, Europe, in the eve of great geographical discoveries and millennial changes. There is not one of the editions of the typography of Kožičić in Rijeka today, and we can ask if this is permissible? In fact, the edition of the facsimile and the transcription of the "Book of Lives of Roman Archpriests and Caesars" is just a small step in the justifiable effort to present ourselves in this globalised world as a society knowing and respecting its own history, therefore defining its present and thus preparing for the future.

Key words: *Šimun Kožičić Benja, Modruš, glagolitic press, typography.*